

SÜLEYMAN MUSLİ VE SEMERKANT ROMANLARINDA

BATINİLİK VE HASAN SABBAAH

Batinies And Hasan Sabbah In Süleyman Musli And Semerkant Novels

Dr. Kemal TİMUR*

ÖZET

Çalışmamızda, Ahmet Midhat Efendi'nin "*Süleyman Musli*" ile Amin Maalouf'un "*Semerkant*" romanlarında Bâtînilik ve kurucusu olan Hasan Sabbah üzerinde durulmuştur. Bir Ortadoğulu ve Müslüman olan Ahmet Midhat ile Ortadoğu'da doğup ancak yaşantısı batıda geçen batılı ve Hristiyan bir romancı olan Amin Maalouf, eserlerinde Bâtînilik ve kurucuları olan Hasan Sabbah'tan bahsederek kendi bakış açılarıyla konuyu değerlendirmişlerdir. Makalemizde belirttiğimiz iki romancının da Bâtînilere ve kurucusu Hasan Sabbah'a bakışlarında ortak noktalar olduğu gibi farklılıklar da olmuştur. İki romanda işlenen konu, karşılaştırmalı olarak incelendikten sonra neticede elde edilen veriler kısaca irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ahmet Midhat Efendi, Süleyman Musli, Amin Maalouf, Hasan Sabbah, Bâtînilik.

ABSTRACT

In our work, Batinies that has been established by Hasan Sabbah, is stressed on by "*Süleyman Musli*" novel of Ahmet Midhat Efendi and Semerkant novel of Amin Maalouf. Ahmet Midhat who is a muslim and he is from the Middle East. Amin Maalouf was also born in the Middle East but he has been living in the Europa. Both are telling about the Batinies and Hasan Sabbah in their novels by giving their opinion about them. As we have different results about the Batinies and Hasan Sabbah the subjects of the two novels are investigated by comparing the resulted opinions.

Keywords: Ahmet Midhat Efendi, Süleyman Musli, Amin Maalouf, Hasan Sabbah, Batinies.

* Erciyes Üniversitesi Yozgat Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğrt. Üyesi

Giriş

On birinci yüzyıldan sonra Ortadoğu coğrafyasında uzun bir zaman adından söz ettiren siyasî akımlardan birisi de Bâtınlıktır. Bu gurup, İslâm dünyasında çeşitli maskeler altında ortaya çıkmış ve günümüze kadar varlığını sürdürmüştür. Fâtımî halifesini ilk zamanlar imam tanıyan Hasan Sabbah, sonradan tedricî olarak fikrinden caymış ve çevresine topladığı insanları Kur'an'ın Bâtınî anlamlarıyla cezp ederek etkilemiştir. Sevenleri ve dostları tarafından sıkı bir biçimde korunan Alamut Kalesi'ni kendine karargâh yapan Hasan Sabbah, üzerine gönderilen kuvvetleri püskürtmeyi de uzun süre başarmıştır. Büyük Selçuklu'nun egemen olduğu yıllarda İran'a yerleşen Hasan Sabbah, etkisine aldığı kitlelerle çok kan akıtır. İsmailiye mezhebine dahil olarak Mısır'a gider. Orada, muhalefeti nedeniyle hapse atılır. Bir yolunu bulup hapisten kaçır. Daha sonra Mısır'ı terk eder. 1081'de İsfahan'a ulaşan Hasan Sabbah, dokuz yıl boyunca bütün İran'da Bâtınlığın propagandasını yapmış ve İran'ın kuzeyinde Gilan, Mazenderan ve Deylem'in dağlık bölgelerinde hükümdarların itaat altına alamadığı insanları üç yıllık çalışma sonunda kendine bağlamayı başarmıştır. Selçuklu Veziri Nizamülmülk'ün onu yakalamalarını emretmesi üzerine muhkem Alamut Kalesi'ne kaçarak, burayı karargâh yapmış, yaptırdığı tahkimat ve depolarla kalenin kuşatılması halinde uzun süre dayanabilecek bir güce erişmiştir.

Büyük Selçuklu Sultanı Melik Şah, İslam dünyası için ciddî bir tehlike oluşturan Hasan Sabbah ve adamlarıyla mücadeleyi bir devlet politikası haline getirmiştir. Melik Şah, Alamut Kalesi'ne büyük bir ordu gönderir. Ancak Hasan Sabbah, onun veziri Nizamülmülk'ü, Ebu Tahir Arrânî adlı bir fedaîsi tarafından öldürtür. Ardından da Sultan Melik Şah, henüz 38 yaşındayken şüpheli bir şekilde hayatını kaybetmiştir. Bu nedenle de hareket başarıya ulaşamamıştır. Melik Şah'tan sonra gelen bir çok Selçuklu sultanı da Hasan Sabbah üzerine ordular gönderdikleri halde başarılı olamamışlardır. Böylece 35 yıl Alamut Kalesi'nde faaliyet gösteren Sabbah, 23 Mayıs 1124'te vefat etmiştir. Aynı zamanda bir mütefekkir olduğu bildirilen Hasan Sabbah'ın birçok eserinin olduğu da ifade edilmektedir.¹

¹ Bu konuda bir çok yerli ve yabancı eser olmakla birlikte şu kaynaklara başvurulabilir: Hammâdî, "Keşfü Esrârî'l-Bâtıniyye" Neşreden: M. Zâhid Kevserî, Kahire 1357/1939; Gazzâlî, "Fedâ'ihu'l-Bâtıniyye" Neşreden: Abdurrahman Bedevî, Kahire-1964; Avni İLHAN, "Bâtıniyye", İslâm Ansiklopedisi, Bâtıniyye maddesi, Cilt 5, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1992; Ahmet Ateş, "Bâtıniyye" maddesi, İslâm Ansiklopedisi, Cilt 2, s.339-342, İstanbul Milli Eğitim Basımevi 1993.

Bizim araştırmamızın konusu Hasan Sabbah'ın hayatını anlatmak ya da Alamut Kalesi hakkında tarihî bilgiler vermek değildir. İncelememiz, Ahmet Midhat Efendi'nin "*Süleyman Muslî*" ile Amin Maalouf'un "*Semerkant*" romanlarındaki Bâtınîlik ve bu fırkanın kurucularından Hasan Sabbah üzerine olacaktır. Doğulu ve Müslüman Ahmet Midhat ile Batılı ve Hristiyan bir yazar olan Maalouf'un Bâtınîlik'i ele alışı, makalemizin mihverini teşkil eder. İki yazarın konuya yaklaşımına göre tasnif edilen konular, bundan sonraki kısımda alt başlıklar halinde irdelenecektir.

a.) İki Romanda Tarihî Bilgiler

Süleyman Muslî'de, Bâtınîlerin yaptıkları faaliyetlere değinilirken bunlarla ilgili tarihî bilgiler verilir. "*Asas*" kelimesi Arapça'dan bozma bir kelime olup aslı "*haşîş*"tir. Batılılar, bu ismi Arap tarihlerinde "*Bâtıniyye*" ve "*İsmailiye*" şeklinde almışlardır. Bunlar, Alevî, Bâtıniyye, Melâhide, İsmailiyye ve Alamutiyye şeklinde anılmışlardır. İlk ortaya çıkışları 483, ortadan kaldırılmaları ise 654 tarihi olmak üzere ömürleri toplam 171 yıl sürmüştür (A. Midhat 2000: 91). Nizamülmülk, Hasan'ın idam edilmesine karar verir ancak o kaçmayı başarır. Hasan, bundan sonra birkaç ülkeyi gezdikten sonra Mısır'a gider. Burada Alevî'lerden ve Mustansır'dan ikram ve iltifat görür. Halkı, Mustansır'a biat etmeye davet için Şam, Diyarbakır, Kaşgar, Maveraünnehir ve Rum vilayetlerini gezerek faaliyetlerini sürdürür. Sonunda Alamut Kalesi'ne gelir ve burada adamlarıyla faaliyetine başlar. Kale, bu dönemde Şah Caferî'nin hükmündedir. Kale komutanı, Hasan'ın tarikatını kabul ederek burayı ona teslim eder. Bu haber Bağdat'taki Nizamülmülk'e ulaşır. Bunun üzerine bir bölük asker gönderilir. Ancak Hasan, bir fedaîsine, Nizamülmülk'ü katlettirerek bu muhasaradan kurtulur. Bundan sonra gittikçe etkisini genişletir. En sarp yerlerde kalelere sahip olur ve oralara halifeler gönderip halkı gizlice mezhebine davet eder. Kendisi asla halka görünmeyerek mezhebi ile ilgili kitaplar yazar. "*Nusûs-ı Kur'âniyye'nin hâşâ zahiri murad değildir, bâtını muraddır*" şeklinde tevellere kalkışır. Hükümetinde o kadar baskı oluşturur ki, kanunları hilafına hareket ettiği için kendi oğlunu bile değnek ile öldürtür (A. Midhat 2000: 92-93).

Süleyman Muslî'den aktardığımız bu tarihî bilgilere *Semerkant*'ta da rastlanır.² Olayların bir kısmında benzerlik olduğu gibi farklı olanları da vardır. Ömer Hayyam ve Hasan Sabbah, Selçuklu'nun Isfahan'daki Nizamülmülk'ün

² Amin Maalouf'un, romanlarının tarihî bilgilerle örüldüğüne dair daha geniş bilgi için bkz. Tülay ÖZEKİN, "Amin Maalouf'un Romanlarının Esin Kaynağı: Tarih", Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Batı Dilleri ve Edebiyatı (Fransız Dili ve Edebiyatı) Ana Bilim Dalı, Ankara-2002.

sarayında bir araya gelirler. Nizamülmülk, geniş olan coğrafyada “*Sahib-i Haber*” yani günümüzün tabiriyle “*İstihbarat Teşkilâtı*”nı kurmak ister. Bu teşkilâtın başına Ömer Hayyam’ı getirmeyi düşünmektedir. Ömer Hayyam, fitraten böyle bir göreve uygun olmadığını söyler ve bu iş için arkadaşı olan Hasan Sabbah’ı önerir. Hasan Sabbah böyle bir teşkilâtın başına getirilir. Ancak belli bir müddet sonra Nizamülmülk’ün makamına göz diktiği için araları açılır ve devrin sultanı Melik Şah tarafından Selçuklu topraklarının dışına sürgün edilir. Ömer Hayyam ise sarayda bir rasathane kurarak çalışmalarına devam eder. Yedi yıl sonra Nizamülmülk’ü unutmayan Hasan Sabbah, bir derviş kılığına girerek tekrar saraya gelir ve kurmuş olduğu teşkilât hakkında Ömer Hayyam’a bilgiler verir. Ömer, onun yanlış yolda ve kişisel bir amaç peşinde olduğunu söyler; ancak Hasan Sabbah’ın niyeti başkadır. Onun amacı, Selçuklu Sultanlığında Türk egemenliğini yıkmak ve İsmailî kardeşlerini korumaktır (Maalouf 1998: 82-83). Ömer Hayyam’ın, Türkler güçlüdür tezine karşılık Hasan Sabbah:

“Başkaları da savaşıyor. Belki henüz bir avuç insan, ama yarın sayıları binleri bulacak, kalabalık, kararlı, yenilmez bir ordu olacak. Ben, yeni görüşün havarisiyim. Hiç ara vermeden, ülkeyi boydan boya kat edeceğim, hem ikna hem zor yoluna başvuracağım ve yüce Tanrı’nın inayeti ile kokuşmuş iktidarı yerle bir edeceğim. Hayatımı kurtarmış olan sana söylüyorum Ömer: pek yakında dünya, anlamını pek az kişinin kavrayabileceği olaylara tanık olacak. Sen anlayacaksın, ne olup bittiğini kavrayacaksın, bu dünyayı kimin sarstığını, bu kargaşanın nasıl son bulacağını bileceksin.” (Maalouf 1998: 83) der.

Selçuklu Sultanlığında gün geçtikçe bazı karışıklıklar çıkar. Maverâünnehir ve Semerkant’taki karışıklıklardan dolayı Melik Şah, Nizamülmülk’e kırgındır. Hanımı Terken Hatun da zaten eskiden beri Melik Şah ile Nizamülmülk’ün arasının bozulmasını istemektedir. Melik Şah Nizamülmülk’ü öldürmeyi düşünür ancak ona bağlı olan birliklerin ayaklanma çıkaracağından endişe eder. Terken Hatun, en sonunda Hasan Sabbah’a bir heyet göndererek onun öldürülmesi için görüşmelerde bulunur. Hasan Sabbah ölüm görevini Arrânî isimindeki bir fedaîsine verir. Ayrıca Melik Şah, Bağdat üzerine bir sefer için Nizamülmülk’e haber gönderir. Nizamülmülk artık hasta ve yaşlıdır. Olup bitenlerin farkındadır. Buna rağmen verilen emri dinler ve Ömer Hayyam’la vedalaşarak yola çıkar. Melik Şah, hanımı Terken ve veziri Nizamülmülk, Bağdat yolunda iftar için konaklarlar. Yemekten sonra Haşhaşilerin Arrânî isimindeki fedaîsi dilenci kılığında Nizamülmülk’e yaklaşır ve hançeriyle onu öldürür. Fedaî yakalanarak boğazı kesilip ateşe atılır. (Maalouf 1998: 103).

Nizamülmülk'ün ölümünden sonra onun taraftarı olan subaylar İsfahan'ı kuşatmak için harekete geçerler. Bu arada Terken Hatun, bütün valilerden yardım istediği gibi Hasan Sabbah'tan da yardım ister ve bu tarihlerde İsmailîler bir çok kentte vaazlar vererek çoğalırlar (Maalouf 1998: 109). Nizamülmülk'ün taraftarları İsfahan'daki sarayı basarlar. Terken Hatun ve Ömer Hayyam'ın sevgilisi Cihan öldürülür. Ömer Hayyam, Nizamülmülk'ün bir koruması ile İsfahan'ı terk eder.

Hasan Sabbah, Alamut Kalesi'ne giden bütün yolları kapatır. Kuşatma esnasında düşmanın suyu kesmesi ihtimaline karşılık kar sularını biriktirir. Bir yıldan fazla yiyecek stok ettirir. Ondan sonra odasından pek dışarı çıkmaz. Odasına gelen kişilerle sohbetler eder ve günde beş defa namaz kılar. Bu arada diyar diyar dolaşan Ömer Hayyam'a da haber göndererek kaleye sığınmasını ve burada çalışmalarını yürütmek için imkanlar sağlayacağını belirtir. Ancak bu konuda Ömer Hayyam tarafından olumlu ya da olumsuz bir cevap alamaz. Yine bu tarihlerde Hasan Sabbah'ın etrafa saldırdığı korku Doğu'da ve Batı'da yayılır. Alamut Kalesi'ndeki adalet çok katılaşır ve her gün birkaç kişinin kellesi gider. Hatta Hasan Sabbah'ın emriyle iki öz çocuğunun başı kopartılmıştır (Maalouf 1998: 117-119).

Hasan Sabbah, 1162 tarihinde vefat eder. Yerine oğlu geçer. Oğlu babasının bir duvar arasında sakladığı kitabı, yani Ömer Hayyam'ın elyazmasını bulur ve günlerce okur. Daha sonra bütün Alamut halkını meydanda toplar, geçmiş ve gelecek bütün günahlarını af eder. Herkesin artık cennette olduğunu söyler. Cennette oldukları için bütün yasakları kaldırır. Namazı yasaklar. Şarabı serbest bırakır (Maalouf 1998: 130-131).

Alamut halkı, Hasan'ın oğlunun bir kurtarıcı ve mehdi olduğunu dilden dile yayarlar. Daha sonra Moğol istilası başlar. Bütün Selçuklu kentleri tahrip edilir. En sonunda Alamut Kalesi de Moğollar tarafından işgal edilir. Cengiz Han, Hasan Sabbah'ın kütüphanesine gelir ve yanında dolaştırdığı meşhur Arap tarihçisi Cüveyni'ye bir el arabası kadar kitabın alınmasını, diğerlerinin yakılmasını emreder. Cüveyni birkaç Kur'an, tarih kitabı ve Ömer Hayyam'ın elyazmasını alır. Hasan Sabbah'ın biriktirdiği 166 yıllık kütüphane ateşe verilir. Yedi gün yedi gece bu kütüphane yanar. Böylece yıllarca dünyaya korku salan Haşhaşilerin saltanatı da bitmiş olur (Maalouf 1998: 132-133).

b.) Hasan Sabbah'a Bağlı Olan İnsan Grupları ve Eğitimleri

Ahmet Midhat Efendi, Hasan Sabbah'a bağlı olan insanlardan ve onların eğitiminden bahseder. Bunlar Mısır'da teşekkül eden İsmailiyye Fırkasının bir şubesidir. Mısır'daki Fatımiyye hanedanının kurulması bunların yardımlarıyla gerçekleşmiştir. Mısır'da "*Darulhikme*" namıyla bir büyük okulları açılmış ve

burada yüksek düzeyde her türlü ilim tahsil edilmiştir. Hasan Sabbah'ın mezhebinin bir çok üyesi bu mektepte okumuştur. Tarihlerde, pek çok hükümdar ve vezir, Hasan Sabbah'ın esaret zincirine düşmüştür (A. Midhat 2000: 96). Bir kısım müritlerine fedaî denilir. Çevrede, sultan ve vezirlerden kendi aleyhinde olanları haber alınca fedaîleri göndererek öldürtür. Fedaîlere, yaptıkları hizmete karşılık cennet vaat edilir (A. Midhat 2000: 92). Hemen hemen her vilayette Hasan'ın "Dâî"leri olup kendilerine uyanlara yardım ederler. Muhaliflerini ise fırsatını buldukça katlederler. İsfahan istilasında ele geçirilen "Dâî"lerin birçokları ateşte yakılmıştır. Hasan Sabbah ve soyundan gelenlerine "Şeyhülcebel" lakabı verilmiştir. Şeyhülcebel olan Hasan Sabbah "mertebe-i rububiyet"tedir. Ondan sonra ikinci mertebede olarak "Daiyyülkebir" dedikleri "Rüesa" takımı vardır. Bunların sayıları üçtür. Birisi Şeyhülcebelin yanında veziri makamında, diğeri Kuhistan vilayetinde, üçüncüsü de Suriye'de Bâtıniyye fırkasının zaptetmiş oldukları kalelerde görev yapar. Üçüncü mertebede bulunanlara "Dâî", dördüncü mertebede bulunanlara "Refik" denir. "Dâî"ler tarikatın bütün sırlarına vakıf oldukları halde "Refik"ler sırlara vakıf değiller ve yalnız aldıkları emir gereğince hareket ederler. Refik'ler, halka "kemal-i zühhd ve takva" ile görünüp Şeyhülcebel'in kerametlerinden söz ederek halkı onun taraftarlığına davet ederler. Beşinci mertebede bulunanlara "Fedaî" yahut "Fedayî" denilip Şeyhülcebel'in kerametlerini aynen görmüş gibi inanırlar. Dünya ve ahiretin, insanın ölüp dirilmesinin şeyhin elinde olduğuna safça inanırlar (A. Midhat 2000: 94).

Altıncı mertebede bulunanlar "Lasık"lardır. Bunlar Şeyhülcebel'in kerametlerini görmeyi şiddetle isteyen bir gruptur. Bunlardan sonra yedinci mertebede olarak köylü takımı bulunur. Onlar tarikatın farzlarını harfiyen yerine getiren ve Şeyhülcebel'in emrettiği vergiyi aynen ödeyen kesimdir. "Lasık"lar fedaîlerin grubuna geçecekleri zaman "Dâî"ler onlara bir bardak zehir içirirler ve bu zehirin tesiriyle bir iki saate kadar vefat edeceğini haber verirler. Biraz sonra esrarın tesiriyle "Lasık" bayılır. Gözünü açtığı anda kendisini Hasan Sabbah'ın dünya cennetinde bulur. Cennette her istedikleri yerine getirildikten sonra orada bulunan huriler, aynı şerbeti içirerek dışarıya çıkarılırlar. Bundan sonra fedaîler, söylenen şeylerin hayal olmadığını, gerçekten şeyhin her şeye hakim olduğuna tam inanırlar. Rütbeleri fedaî olur (A. Midhat 2000: 95-96).

Amin Maalouf da, Hasan Sabbah'ın ve ona bağlı insanların eğitimlerine ve özelliklerine değinir. Hasan Sabbah, on yedi yaşına kadar bilgi birikimi yapar. Mısır'daki El-Ezher'de insanları ikna etme, inandırma sanatını öğrenir. Daha sonra derviş kıyafetiyle bütün İslâm ülkelerini dolaşarak tarikatını yaymaya çalışır. Bu çalışmalarında birçok başarılar da elde eder. Maalouf, onun bu durumunu şu cümlelerle ifade eder:

“Hiç yorulmayan bir derviş olarak İslâm ülkelerini, Belh’i, Merv’i, Kaşgar’ı, Semerkant’ı dolaşıp durdu. Her yerde vaaz verdi, tartıştı inandırdı, örgütledi. Bir fedâî bulmadan, beklemekten usanmış Şii’leri ve Türk egemenliğinden şikayetçi Acem ya da Arapları çevresinde toplamadan, o kentten ayrılmadı. Hasan’ın ordusu gün geçtikçe büyüyordu. Onlara “Bâtînî” deniliyordu, yani gizli işlerin adamı. Onlara din sapkını, Allahsız da deniliyordu. Ulemalar, onun hakkında tehdit üzerine tehdit savuruyorlardı: “Onlara katılanların vay hallerine! Kanlarını dökmek, bahçe sulamak kadar sevaptır.” (Maalouf 1998: 87).

Haşhaşileri Batıya ilk duyuran Marco Polo’dur. İslam âleminde, bunlardan olmayanlar, onlara Haşhaşiyun adını takmışlardır. Yani haşhaş içiciler. Bazı Doğu bilimcileri bu deyim, Avrupa dillerinde katil ya da cani anlamına gelen “*assassin*” sözcüğünün kökü saymışlardır. Maalouf, Haşhaşilerin yani “*assassins*” katillerin öykülerinin çok ürkütücü olduğunu söyler. Gerçeğin bir diğer yüzü vardır. Hasan, adamlarını, dinin esasına bağlı anlamına gelen “*Esasiyun*” diye çağırmaktan hoşlanırmış. Anlamını kavrayamamış olan gezginleri bu sözcüğü Haşhaşiyun ile karıştırdıkları da söylenmektedir. Sabbah’ın bitki tutkunu olduğu, bitkilerin tedavi edici, sakinleştirici ve uyarıcı özelliklerini tanıdığı söylenir. Kendisi de bitki yetiştirip, adamlarını hasta olduklarında tedavi eder, her birine uygun ilacı hazırlar. Beyindeki öğrenme gücünü arttıran reçetesi ünlüdür. Bu reçete, bal, ceviz ve kişniş karışımı bir şeydir. Maalouf’a göre, inatçı ve cazip geleneklerine rağmen Haşhaşilerin, çok bağınaz bir imandan başka uyuşturucuları yoktur. Bu iman, öğretilerin en bağınazı, örgütlerin en etkili, görev anlayışının en katıdır (Maalouf 1998: 103).

Bâtînîlerin, hiyerarşilerinin doruk noktasında Hasan Sabbah bulunmaktadır. O, büyük usta, yüce imam, tüm sırların bilicisi diye tanınır. Çevresinde bir avuç propagandacı misyoner bulunur. Bunlara “*Dâî*” denilir. Aralarından üçü, Hasan’ın baş yardımcılardır. Bu yardımcılardan biri, İran’ın doğusuna, Horasana, Kuhistana ve Maverraünnehire; ikincisi, İran’ın batısına ve Irak’a; üçüncüsü de Suriye’ye bakar. Bu ekibin hemen altında “*Refik*” denilen, hareketin yöneticileri vardır. Mükemmel bir eğitim görmüşlerdir. Bir kaleyi, bir kenti hatta bir eyaleti yönetecek durumdadırlar. Hiyerarşinin en alt basamağında “*Lassek*”ler yani örgüt üyeleri vardır. Bunların ne eğitime ne eyleme yetenekleri olur. Sadece mümindirler. Çoğunlukla Alamut çevresindeki çobanlardan, kadınlardan ve yaşlılardan oluşur. Sonra “*Mucip*”ler yani acemiler gelir. İlk eğitimlerinden sonra yeteneklerine göre sonradan yönlendirilirler. Bunlar ya mümin olurlar, ya refik olurlar ya da o zamanın Müslümanlarına göre Hasan Sabbah’ın gerçek gücünü oluşturan fedâî sınıfına seçilirler. Büyük usta onları iman sahibi, beceri ve direnç sahibi kişiler arasından seçer. Bunların okuma

düzeyleri düşük olur. Misyoner olabilecek birini asla fedaîler sınıfına almazlar (Maalouf 1998: 104).

Fedaînin eğitilmesi, Hasan'ın büyük önem verdiği hassas bir iştir. Hançerini saklamayı bilmek, aniden çıkartmayı becerebilmek, kurbanın tam kalbine saplayabilmek ya da kurban zırhlı ise şahdamarını kesmek; posta güvercinlerini kendine alıştırmak, şifreleri akılda tutmak, Alamut ile süratli ve gizli haberleşme sağlamak, bazen bir yörenin lehçesini öğrenmek, yöresel şive ile konuşmasını bilmek, yabancı bir çevreye sızabilmek, bir çevre ile bütünleşmesini becerebilmek, infaz saati gelene kadar kuşku çekmemek, avı bir avcı gibi izlemek, yürüyüşünü, giyinişini, alışkanlıklarını, gezdiği yerleri akılda tutmak, yanına yaklaşılması zor biri ise yakınları ile ilişki kurup geliştirmek gibi şeyler öğretilir. Maalouf'a göre Hasan Sabbah, tarihin en korkunç ölüm makinesini yaratmıştır (Maalouf 1998: 105).

c.) Bâtınîlerin İnsanların En Gizli Hallerinden Haberdar Olmaları

Süleyman Muslî romanında anlatıldığına göre Musul Emiri, Mahmut Şeymun'u öldürmek üzere üç kişiyi görevlendirir. Süleyman Muslî bu kişilerin planlarını dinleyerek onları takip eder ve arkalarından elindeki kamayı hızlı bir şekilde kullanarak bir kişiyi öldürür iki kişiyi de yaralar. Kurtulan yaralılar buna hayret ederler ve bu suikastı kimin yapabileceğine bir türlü akıl erdiremezler. Bunun ancak Bâtınîlerin yapabileceğine kanaat getirirler. Çünkü bunlar o dönemde bir şeyi kafalarına koyduklarında mutlaka gerçekleştirirler. O "*hınzırların*" hançerleri sahranın her kumunun altında gizlidir. Birisine suikast planını kurdular mı, çölde nereye ayak basılsa onların "*hançer-i intikamî*" üzerine basılmış olunur. Onların "*tir-i gaddarı hava-yı nesîmin her zerresiyle*" beraber her yerde uçar dolaşır. Bir kere birisinin ölümüne hükmetmeler, "*Kule-i Babil*"'in tepesine bile çıkılsa teneffüs edilen havanın her zerresi bir ok kesilip ciğerine saplanır. Onların husumeti, sanki "*birer saika olmuş da bulutlara gizlenmiş*" gibidir. Bir kere husumet ettiler mi, dünyanın öte ucuna gidilse "*ra'd-ı helaklerine*" hedef olmamak mümkün değildir.

Onların üzerine ordular göndermeyi düşünen bir çok hükümdarın niyetinden haber alınmış "*ta yattığı odada yere bir hançer saplanmış*" ve yanına bir mektup bırakılarak "*Bu hançeri şuraya kadar getirip saplayan el bunu senin sinene dahi saplayabilirdi. İşte bunu mülahaza et de ona göre davran.*" mealinde (A. Midhat 2000: 60-61) cümleler yer almıştır.

Selçuklu Sultanı Muhammet, bunların zıddına bir şey yaptığında Hasan Sabbah birçok fedaîler gönderip pek çok "ümerasını" şehit ettirmiştir. Sultan Berkayaruk, Bâtınîlerin pek çok adamlarını kılıçtan geçirmiştir. Melik Şah'ın oğlu Sultan Muhammet, bunların üzerine bir çok defa ordu gönderir. Bâtınîleri

tamamen ortadan kaldırmak için beş yıl kaleyi istila etmiş, ancak bu arada Sultan Muhammet vefat etmiştir. Kendi eceliyle öldüğü halde bunun ölümünü Hasan Sabbah'ın sihriyle bağlayanlar olmuştur. Sultan Muhammed'in yerine gelen oğlu Sultan Sencer muhasarayı devam ettirir. Ancak onun yattığı odaya bir hançer saplanarak, muhasaraya devam edildiği takdirde göğsüne saplanacağı haberi bırakılır. Bundan çekinen Sultan Sencer muhasaraya son verir (A. Midhat 2000: 93).

Semerkant romanında da bunlara benzer olaylar yaşanmıştır. Ömer Hayyam, koruması Vartan ile şehir şehir dolaşır, ancak gittiği her şehirde belli bir müddet sonra şehri terk etmesi emri ile karşılaşmıştır. En sonunda Merv şehrine gidip tekrar bir rasathane inşa eder. Gezdiği yerlerde yanında defterini hiç eksik etmez ve ara sıra ona bazı mısralarla rubailerini yazmaya devam eder. Bir gün kitabını yatağı ile duvar arasına koyar ve yatar. Sabah kitabın sayfaları arasında kendisine Hasan Sabbah tarafından yazılmış notu bulur. Hasan, Ömer'e Alamut Kalesi'ne geldiğinde ömrünün sonuna kadar korunacağını yazar. Ömer'in yanındaki Vartan, kapı ve pencereler kapalı olduğu halde böyle bir notun nasıl geldiğine hayret eder. Ömer Hayyam ise, hayret etmesine gerek olmadığını söyler ve: "*Hasan sana bir haber ya da bir hançer göndermek isterse, emin ol sana ulaşır. Kapın ister ardına kadar açık olsun isterse de mühürlü!*" (Maalouf 1998: 123) der. Ömer Hayyam, kendi elyazması kitabını, koruması için, Vartan'a teslim eder. Birkaç gün sonra Ömer Hayyam Vartan'ın, odasında başının kesilmiş ve kitabın alınmış olduğunu görür. Cinayetin yapıldığı odada şu not yazılıdır: "*Kitabın senden önce Alamut'un yolunu tuttu.*" (Maalouf 1998: 126).

d.) Alamut Kalesi ve Efsanesi

Ahmet Midhat, romanında Alamut Kalesi'nin efsanesinden kısaca bahseder. Şeyhülcebel'in fedaîleri, Süleyman Muslî'nin sevgilisi Mariya'yı Kerek karyesinden Alamut Kalesi'ne götürdüklerinde Mariya bu kalenin dıştan görünüşünü seyrederek. Kalenin görüntüsüne hayret ederek onu şahin yuvasına benzetir. Burada insanların yaşaması mümkün değildir. Ancak şahin kuşları böyle sarp kayaların üzerine kurulmuş bir kalede yaşayabilirler. Alamut, eski lisanda doğan yuvası anlamına gelmektedir. Rivayet ederler ki Deylem meliklerinden birisi ava çıktığında elindeki doğanı salıvermiştir. Kuş gelip bu yüksek kayaya konunca melik kaleyi kurmuş ve bundan dolayı buraya şahin yuvası denmiştir. Alamut'un dıştan görüntüsü kartal yuvasına benzese de içi cennet gibi güzeldir (A. Midhat 2000: 98-99).

Semerkant'ta, Hasan Sabbah'ın bu kaleyi nasıl ve hangi olaydan sonra keşfettiği anlatıldıktan sonra kalenin efsanesi ve tasviri yapılır. Nizamülmülk,

Bâtınîlerin faaliyetlerini kesmek için Maveraünnehir ve Semerkant üzerine Selçuklu ordularını yürütür. Bâtınîlerin bir çok adamı yakalanır ve öldürülür. Hasan Sabbah ise kaçmayı başarır ve bundan sonra Alamut Kalesi'ne yerleşir. (Maalouf 1998: 92-94).

Alamut kaya üzerinde bir kaledir. Altı bin ayak yükseklikte. Manzara olarak çıplaktır. Dağlar, unutulmuş göller, dik yarlar, dar boğazlar bulunmaktadır. Boğazlardan en kalabalık ordular bile, ancak tek tek geçerek girebilir. Buradaki kayalıkları en hızlı kurşunlar delip geçemez. Şah-Rû adındaki ırmak yöreye hakimdir. Elburz dağlarının karları, ilkbaharda eridiği zaman ağaçları yerlerinden ettiği için “*deli ırmak*” diye adlandırılmıştır. “*Yaklaşanın vay haline, vay kıyılarında konaklamaya yeltenen orduya.*” Nehirden ve göllerden her gün kalın bir sis tabakası yükselir, uçurumu olduğu gibi kaplar, yer ortasında öylece asılı kalır.

Orada bulunanlar için Alamut Kalesi, bulutlar okyanusundan bir adadır. Aşağıdan bakıldığında da cinlerin sığınağıdır. Yerli deyişe göre Alamut: “*Kartal Yuvası*” demektir. Anlatıldığına göre, bu dağları denetlemek için kale yaptırmak isteyen bir hükümdar, oralara terbiye edilmiş bir kartal bırakmış. Kuş gökyüzünde dolanıp durduktan sonra bu kayanın üstüne konmuş, sahibi de en iyi yerin burası olduğunu düşünerek Alamut kalesini yapmıştır. Maalouf'a göre, Hasan Sabbah da tıpkı o kartal gibi davranmıştır. Adamlarını toplayacağı, okutacağı, örgütleyeceği bir yer bulmak için bütün İran'ı dolaşmış, Semerkant baskınından sonra büyük kentleri zaptetmenin hayal olduğunu görmüştür. Böylece girilmez, alınmaz, ulaşılmaz, dağlık bir sığınak aramış, Alamut, bu özellikleri taşıdığı için kendine mesken olarak seçmiş ve efsanedeki eğitilmiş kartal gibi buraya konmuştur (Maalouf 1998: 93).

e.) Romanlardaki Farklı Unsurlar

Bir macera romanı olan *Süleyman Musli*'de olaylar geniş bir coğrafyada geçer. Romanın baş kahramanı Süleyman, olağanüstü bir insandır. Tarihlerde ün yapmış Bâtınîlerin fedaîlerini alt etmeyi başarır. Henüz küçük yaşlarda iken, Hasan Sabbah'ın fedaîlerini etkisiz hale getirir. *Semerkant* romanında ise, Süleyman gibi olağanüstü bir kahraman yoktur. Bu eserde bir kişinin Bâtınîlerle mücadele ederek galip gelmesi bir tarafa, Selçuklu Devletinin bile bu fırka karşısında boyun eğmek zorunda kaldığı, ifade edilir. Nizamülmülk gibi siyasî bir deha bile Hasan Sabbah'ın adamlarına yenik düşer.

Süleyman Musli'de Alamut Kalesi'ne çıkmak ve çıktuktan sonra içeriye alınmak ayrı bir bilgi gerektirir. Mariya kendisini getiren fedaîlerle iki saat

boyunca, keçilerin bile zor çıktıkları o kayalıklardan, yukarıya çıkar. Birinci kapıdan parolayı söyleyip öyle içeriye alınırlar. İkinci kapıya geldiklerinde, fedaî daha ileriye gidemez. Çünkü fedaîlerin makamı ikinci kapıya kadardır. Oradan başka kişiler, Mariya'yı alıp asıl kalenin merkezine götürürler. (A. Midhat 2000: 99). Mariya birkaç kapıdan ve daireden geçtikten sonra o zamanın Şeyhülcebeli Hând Alaaddin'in makamına götürülür. Bu şeyh çok kötü bir kişidir. Yapmadığı haksızlık, ırzını kirlenmediği kadın yoktur. Tercüman vasıtasıyla kızıdan bilgiler alır. Ancak onun istediği kız bu değildir. Tercüman bu kızın da güzel bir kız olduğunu söylediğinde Şeyhülcebel, orası öyle, fakat *“matlubum olan kız değil. Neyse, cennetime koysunlar. Lâsıkları fedaî rütbesine pek kolaylıkla terfi edebilir. Fakat getiren adama matlubum olan kız bu olmadığını söylemeyiniz. Sonra muvaffakiyetsizliğini anlar da gayretine fütur getirir. Yine kendisine mükafat ediniz.”* (A. Midhat 2000: 101) şeklinde emir verir. Şeyhin emri yerine getirilir ve kız ile onu getiren fedaîye ilaç içirilerek Şeyhülcebel'in cennetine koyarlar. Arap fedaî uyandığında kendini huriler arasında görür. Mariya'ya yaklaşmaya ve ondan zevkini almaya çalışsa da Mariya ondan kaçır. Birkaç gün fedaî cennet zevkini tattıktan sonra tekrar uyuşturularak oradan çıkarılır. Haşîşilerin dünya cennetine giren bir kızda iffetten, ismetten bir şey kalmaz. Orası adeta bir fuhuş yeridir (A. Midhat 2000: 103-105).

Süleyman Muslî, Alamut Kalesi'ndeki Mariya'yı kurtarmak için Şam valisi Melik Salih'in konağına gider. Vali, onu gıyabında tanımaktadır. Melik Salih, kaleye girmenin zor olduğunu bildiği için bir mektup yazarak Süleyman'a verir. Süleyman, Alamut Kale'sine geldiğinde parola sorulur. Bilmeyince öldürmeye kalkıştırlarsa da Şeyh Salih'in mektubu onu kurtarır. Şeyhülcebel onu kabul eder ve sarhoş edici şerbet vererek dünya cennetine gönderir. Onu gören Mariya çok sevinir. Babdistin dediği Süleyman'ına yaklaşmaya çalışır ancak Süleyman'dan pek ilgi görmez (A. Midhat 2000: 106-132).

Şeyhülcebel, Süleyman Muslî'yi makamına çağırır. Süleyman ona, Mariya'yı kurtarmak için geldiğini söyler. Şeyh, Süleyman'ın daha önce yaptığı başarılarından haberdardır. Bizans İmparatorunun sarayında bulunan kızını getirmek şartıyla Mariya'yı oradan çıkarabileceğini söyler. Süleyman da bu teklifi kabul ederek oradan ayrılır. Mariya ise özel bir daireye yerleştirilir (A. Midhat 2000: 109-111).

Süleyman, İstanbul'a gider. Sihirbaz unvanıyla saraya girer ve Margerit'i alarak Şeyhülcebel'e getirmeyi başarır. Şeyhülcebel ile Margerit daha önceden birbirlerini tanımaktadırlar. Şeyh daha önce fedaî makamında iken Hristiyanların ahvalini öğrenmek amacıyla Bizans sarayına esir olarak satılmış ve orada Margerit'e Arapça öğretmiştir (A. Midhat 2000: 174). Margerit'i görünce herkesin yanında ona sarılır, gözlerinden dudaklarından öper. Bu günün onuruna

mükellef bir yemek partisi düzenler. Bu partide süslenen kırk kadar huri görev yapar (A. Midhat 2000: 165-170). Yemekte Şeyhülcebel, Margerit, Süleyman Muslî ve Mariya bir aradadır. Mariya ile Margerit konuşurlar. Margerit, Mariya'nın üzüntüsünü görünce Alamut Kalesi'nin Bizans sarayından daha üstün ve lüks olduğunu söyler ve onun böyle cennet gibi bir yerde sıkılmasına hayret eder. Çünkü burası her bakımdan Bizans sarayından daha güzel tefriş edilmiştir. Zaten Şeyhülcebel de İmparator gibi bir yetkiye sahiptir. Ayrıca buradaki bir üstünlük de Bizans sarayındaki gibi saray entrikalarının yaşanmamasıdır (A. Midhat 2000: 186). *Semerkant* romanında bu örnekler gibi, Alamut Kalesi'nin içindeki yapıya ve yaşantıya dair bilgiler yoktur.

Şeyhülcebel, Süleyman'ın daha önceki olağanüstü başarılarını duymuştur. Alamut'ta kalması için bazı unvanları teklif eder. Süleyman, buradan kurtuluşun zor olduğunu bildiği için olumlu veya olumsuz bir cevap vermez. Şeyhe, Mariya'yı kendi ailesine teslim etmek istediğini söyler. Mariya'yı teslim ettikten sonra geri döneceğini vaad eder ve ancak o şekilde bu kaleden dışarıya çıkmayı başarır (A. Midhat 2000: 187-189). Süleyman ile Mariya, Konya'da bir eve yerleşirler. Bir yıl altı ay sonra Şeyhülcebel onların kaldıkları evi öğrenir. Şeyhülcebel'in adamları ona bir mektup getirirler. Gelen mektupta Şeyhülcebel, Süleyman'ın durumunu sorar, niçin dönmediğini ve bir sıkıntı varsa yardım etmek istediğini bildirir. Bu mektupla birlikte bir de Margerit, Latince bir mektup göndermiştir. Mektupta, kendisinin zor durumda olduğunu, Şeyhülcebel'in kötülüklerini, onun maymun iştahlı bir insan olduğunu ve artık kendisine kıymet verilmediğini, kendisi ile diğer cariyeler arasında bir fark gözetilmediğini ve böyle bir durumun bir Rum imparatoriçesine çok ağır geldiğini, kurtulmak için yardım istediğini, bildirir (A. Midhat 2000: 198-202).

Mektupları okuyan Süleyman ve Mariya üzürlüdür. Bir cevabi mektup yazarlar. Ancak Margerit ve Süleyman'ın yazdıkları Latince mektupları Şeyhülcebel tercüme ettirir. Durumu öğrenen Şeyhülcebel, Süleyman'ı öldürmek için birkaç adamını gönderir. Süleyman, aldığı tedbir sonucu onların suikastından kurtulur. Süleyman, Margerit'e gönderdiği mektupta yakında gelip kendisini kurtaracağını yazmıştır (A. Midhat 2000: 206-207). Süleyman bu suikasttan kurtulur ancak bundan sonra da rahat bırakılmayacağını Mariya'ya söyler. Mariya'yı Konya'da bırakarak Hatay üzerinden daha önce hayatını kurtardığı Mahmut Şeymun'un yanına gider ve ondan Şeyhülcebel'in kalesini basmak için yardım talebinde bulunur. Mahmut Şeymun üç yüz süvariye onun emrine verir ve kaleyi kuşatmaya gönderir (A. Midhat 2000: 207-211). Bu sıralarda Şeyhülcebel gün geçtikçe zulümlerini arttırmaktadır. Bir gün Margerit'in idam edilmesi için emir verir (A. Midhat 2000: 212-213). Margerit'in tam idam edileceği sırada Süleyman askerleriyle kaleyi kuşatır ve Şeyhülcebel'in odasına kadar gelir.

Süleyman'ı gören Şeyhülcebel korkusundan ne yapacağını şaşırır. Gel canıma kıyma bu şeyhlik makamımı ve postumu sana vereyim der, ancak Süleyman kabul etmez ve bizzat onunla çarpışarak Şeyhülcebel'i öldürür (A. Midhat 2000: 214). Askerlere bazı ganimetler dağıtılır. Süleyman, hiçbir şey almaz. Margerit ile beraber oradan ayrılır. *Semerkant* romanında bu tarzda yaşanmış olağanüstü olaylar ve bilgiler de bulunmamaktadır.

Süleyman Muslî romanında olmayıp, *Semerkant'ta* geçen bir ayrıntı bulunmaktadır ki o da seçilen kurbanların infaz şekliyle alâkalıdır. Melik Şah, hanımı Terken ve veziri Nizamülmülk, Bağdat yolunda iftar için konaklarlar. Yemekten sonra Haşhaşilerin bir fedaîsi dilenci kılığında Nizamülmülk'e yaklaşır ve hançeriyle onu öldürür. Fedaî yakalanarak boğazı kesilip ateşe atılır (Maalouf 1998: 103). Bundan sonra bu tarzdaki ölüm bir gelenek halini alır. Bunu izleyen yıllarda, Alamut fedaîleri hep aynı biçimde öldürülürler. Ne var ki artık kaçmaya gerek görmezler. Hasan onlara: “*Düşmanlarımızı öldürmek yetmez. Bizler katil değil, infazcımız*” der. İbret olsun diye açıkça iş görmeliyiz. Bir kişiyi öldürmekle, bin kişiye dehşet salıyoruz. Yine de infaz etmek, dehşete düşürmek yeterli değildir. Ölmesini bilmek gerekir. Çünkü öldürmekle düşmanlarımızı harekete geçmekten caydırıyorsak, ölmekle halkın hayranlığını kazanıyoruz. Bize katılacak olanlar işte o halkın arasından çıkacaktır. Ölmek, öldürmekten önemlidir. Biz kendimizi savunmak için öldürüyoruz, mezheplerini değiştirmek ve fethetmek uğruna ölüyoruz. Fethetmek bir amaç, kendimizi savunmak bir araçtır.

Bundan sonraki günlerde toplu öldürmeler gerçekleşir. Daha fazla dikkat çekilsin diye öldürme olayları genellikle cumaları, camilerde herkesin bir araya geldiği namaz vaktinde yapılır. Kurban, ister bir vezir ister bir şehzade ister din adamı olsun. Ezan vakti, halkın gözü tam kalabalık üzerinde iken bir Alamut fedaîsi, oralarda bir yerlerde en şüphe çekmeyecek kılıkta belirir. Örneğin, saray muhafızı kılığındadır. Bütün gözler, seçilen kurbanın üzerinde olduğu sırada, darbeyi indirir. Kurban yıkılır, celladı kıpırdamaz. Öğretilen sözleri haykırır. Meydan okuyan bir hal takınır Çileden çıkmış muhafızların kendisini paramparça etmelerini bekler. Mesaj verilmiştir; kim öldürülmüşse, onun yerine geçen kişi artık Alamut'a daha hoş görülür davranacaktır. Halk arasından da on, yirmi ya da kırk kişi onlara katılacaktır. Bu inanılmaz sahneleri görenler, Hasan'ın fedaîlerinin afyonlu olduklarını tekrar edip durmuşlardır. Maalouf, “*ölüme gülümseyerek gitmeleri başka türlü nasıl açıklanır?*” cümlesiyle hayretini ifade eder.

SONUÇ

İncelemeye çalıştığımız iki romanda Bâtınîler ve kurucusu Hasan Sabbah'tan bahsedilmektedir. *Süleyman Musli*'de, Mariya'nın Alamut kalesine götürülmesi, olayları Bâtınîler yönüne sürüklerken; *Semerkant*'ta ancak Hasan Sabbah'ın Ömer Hayyam ve Nizamülmülk ile olan münasebetlerinden dolayı böyle bir firkadan söz edilmiştir. Onun için iki romanda da bu teşkilât ve kurucusu Hasan Sabbah ile ilgili hem müstakil hem de olayların gelişimi içinde tarihî bilgiler verilir. İki romanda da bu fırka, esrar gibi bir takım garip otları insanlara yedirerek onları uyuşturmuştur. Alamut Kalesi'nin sarp bir yerde olması iki romanda da tasvir edilmiştir. *Süleyman Musli*'de, bunların Selçuklu Devleti'nin güçlü dönemi Alparslan zamanında Nizamülmülk'e intisap ettikleri bildirilirken, *Semerkant*'taki bilgiler farklıdır. Hasan Sabbah, Alparslan'dan sonraki Selçuklu sultanı Melik Şah zamanında Nizamülmülk ile görüşür. Hasan Sabbah, sarayda Nizamülmülk'ün makamına göz diker. Nizamülmülk ise onu siyasî bir manevra ile saraydan uzaklaştırır. Bu olayı içine sindiremeyen Hasan Sabbah, tarikatını ya da örgütünü kurmuştur. Maalouf'a göre Hasan'ın asıl amacı hem Nizamülmülk'ten öç almak hem de Selçuklu sarayında Türklerin etkisini azaltıp İsmailî kardeşlerini kurtarmaktır. *Semerkant*'taki bilgilere göre Melik Şah'ın eşi Terken Hatun, Nizamülmülk'ten kurtulmak için Hasan Sabbah'tan yardım istemiştir. *Süleyman Musli*'de böyle bir bilgi yoktur. Nizamülmülk'ün katledilme hadisesinin, her iki romanda da Hasan Sabbah'ın bir fedaîsi tarafından gerçekleştirildiği yazılıdır. Bu bilgi *Süleyman Musli*'de salt bilgi olarak verilirken *Semerkant*'ta olayların akışı içerisinde teferruatlı olarak tasvir edilir.

Her iki romanda, Hasan'ın kanunlarının çok katı olmasından bahsedilir. Hasan, kendi hüküm ve kanunlarına uymayan iki oğlunu katlettirmiştir. Bu hususta son derece acımasızdır. Söz konusu iki eserde Hasan'ın adamlarının mertebeleri üzerinde durulur. *Süleyman Musli*'de onun emirlerine itaat edenlere dünya cenneti vaat edilmiştir. Bazı fedaîleri bu cennete girer, oradaki güzellikler tasvir edilir. *Semerkant*'ta bu kalenin iç kısmı ile ilgili bir tasvir yoktur.

Süleyman Musli'de, Selçuklu sultanlarından Sultan Muhammet, Sultan Berkyaruk ve Sultan Sencer, Hasan Sabbah üzerine bir çok askeri sefer düzenlemişlerdir. *Semerkant*'ta böyle bir muhasara yoktur. *Süleyman Musli*'deki Hasan Sabbah ile ilgili tarihî bilgiler daha çok toplu olarak verilirken *Semerkant*'ta bu tarihî bilgiler, tüm romana yayılarak bizzat romandaki olaylarla canlandırılarak verilir. Maalouf'a göre onun adamları, bir kaleyi, bir kenti hatta bir eyaleti yönetecek durumdadırlar. Fedaînin eğitilmesi, Hasan'ın büyük önem

verdiği hassas bir iştir. Yine Maalouf'a göre Hasan Sabbah, tarihin en korkunç ölüm makinesini yaratmıştır.

Semerkant'taki bilgilere göre Hasan Sabbah, 1162 tarihinde vefat eder. Onların saltanatının bitmesi Moğolların komutanı Cengiz Han vasıtasıyla gerçekleşmiştir. *Süleyman Muslî*'de Hasan Sabbah'ın vefat etmesiyle ilgili bir bilgi yoktur. Süleyman Muslî tarafından öldürülen kişi ise Hasan Sabbah değil onların şeyhülcebellerinden olan Hand Alaaddin'dir.

Ahmet Midhat romanının sonunda Bâtınîlerin Hülagu tarafından ortadan kaldırıldığını söyler ki bu romanın içinde bir tezat oluşturur. Çünkü romanın olağanüstü kahramanı Süleyman Muslî, Bâtınîlerin sarayını dağıtır ve şeyhini öldürmeyi başarır. *Semerkant* romanında ise böyle olağanüstü bir kahraman yoktur. Bâtınîlerle bir kişinin uğraşıp yenmesi bir tarafa, siyasî bir deha olan Nizamülmülk bile bütün devlet gücünü kullandığı halde yenik düşer. Yine Maalouf'a göre Hasan Sabbah Selçuklu sultanı Alparslan ve Melik Şah'ı da yıllarca uğraştırmıştır. *Süleyman Muslî*'de, Hasan Sabbah bir kahraman olarak yer almaz. Bâtınîler hakkında tarihî bilgiler verilirken ondan bahsedilir. İki romanda da Bâtınîlerin en gizli şeylerden haber aldıkları vurgulanır.

Ahmet Midhat, kahramanlarını Alamut Kalesi'ne sokarak onların ahlâksızlıklarından, iç yaşantısından ve dünya cennetinden bahsederken *Semerkant* romanında bu tarzda kalenin içi ve orada yaşanan ahlâkî durumlardan söz edilmez. Ahmet Midhat'a göre Alamut Kalesi, Bizans sarayından daha üstün ve lüks olduğu gibi Şeyhülcebel'in kendisi de bir İmparator yetkisine sahiptir.

Netice itibarıyla Doğulu bir yazar olan Ahmet Midhat ile Ortadoğu'da doğup ancak yaşantısı Batı'da geçen Batılı ve Hristiyan bir romancı olan Amin Maalouf, eserlerinde Bâtınîler ve kurucuları olan Hasan Sabbah'tan bahsederek kendi bakış açılarıyla konuyu değerlendirip irdelemişlerdir. Çalışmamızda belirttiğimiz gibi iki romancının da olaylara bakışlarında ortak noktalar olduğu gibi farklılıklar da mevcuttur.

KAYNAKLAR:

- Ahmet Midhat Efendi, (2000), *Süleyman Musli*, (Hazırlayan: Erol Ülgen, Fatih Andı), Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ATEŞ, Ahmet, (1993), “Bâtıniyye” Maddesi, İslâm Ans., Cilt 2, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi.
- Gazzâlî, (1964), *Fedâ'ihu'l-Bâtıniyye*, (Neşreden: Abdurrahman Bedevî), Kahire.
- Hammâdî, (1357/1939), *Keşfü Esrâri'l-Bâtıniyye*, (Neşreden: M. Zâhid Kevserî), Kahire.
- İLHAN, Avni, (1992), “Bâtıniyye”, Maddesi, İslâm Ans., Cilt 5, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- MAALOUF, Amin, (1998), *Semerkant*, (Çeviren Esin Talı-Çelikkan), İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.
- ÖZEKİN, Tülay, (2002), *Amin Maalouf'un Romanlarının Esin Kaynağı: Tarih*, Ankara: Ankara Üniversitesi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.